

VIA GRAMSCI

Salo, Miika. 2010. Via Gramsci. *Sosialismi.net* 6.7.2010. Saatavilla osoitteessa http://sosialismi.net/kirjasto/Salo_-_Via_Gramsci.pdf

Antonio Gramscin (1891–1937) mukaan porvarillisen valtiovallan ylläpitämiseksi tarvitaan ”aseita ja uskontoa” eli pakotusta ja suostunutta. Jotta voidaan tehdä poliittisia interventioita yhteiskunnan muuttamiseksi, on tämä kapitalismin yhteiskunnallinen ”maasto” tunnettava koko laajuudessaan. Vallankumouksellisten tehtävänä on maaston kartoittaminen, vallitsevien ideologioiden kritiikki ja niiden kumoaminen materiaalisessa käytännössä.

ALUKSI

Tarkoituksenani on Gramscin kautta pyrkiä antamaan muutamia välineitä, joiden avulla voi tulkita ja muuttaa yhteiskuntaa.¹ Artikkelin ensimmäisessä osassa esitän ”gramscilaisen metodin”. Gramscin tutkimustavalle ovat ominaisia kritiikki sekä yksityiskohtien ja historiallisen erityisyyden havainnointi materialistisesti ja dialektisesti. Hän tekee päällysrakenteissa metodologisen erottelun kahteen limittäiseen tasoon, *poliittiseen* yhteiskuntaan ja *kansalaisyhteiskuntaan*, jotka hän yhdistää ’kokonaisvaltioksi’. ’Historiallisen blokin’ käsite tekee puolestaan synteetin yhteiskunnan perustasta ja päällysrakenteista. Toisessa osassa käsitelen gramscilaista näkemystä todellisuuden kumouksellisesta muuttamisesta ja uuden yhteiskunnan rakentamisesta. Näkemyksestä nostan esiin erityisesti päämäärähakuisen ja -tietoisin organisoitumisen ”kollektiivisen tahdon” muodostamiseksi painottaen lisäksi politiikan alueen laajuutta koko yhteiskunnan läpäisevänä kamppailuna.

¹ Tässä artikkelissa en ota huomioon sitä muutoksen prosessia, jonka eri käsitteet käyvät läpi hänen kirjoitustensa eri vaiheissa, minkä huomioiminen olisi välttämätöntä ”todellisen Gramscin” esittämiseksi. Käytän tässä hänen käsitteitään ”yleistettyinä”, nostaan kontekstuaalisia tekijöitä ja vaikutteita esille vain, jos ne selkeyttävät käsiteltävää asiaa. Tämä artikkeli pyrkii johdattamaan lukijaa Gramscin pohtimien kysymysten äärelle.

I MAASTON KARTOITTAMINEN

Olen vakuuttunut siitä, että myös silloin kun kaikki on tai näyttää menetetyltä, on palattava rauhallisesti töihin, aloittaen uudelleen alusta. (*Gramsci kirjeessään veljelleen Carlolle 12. syyskuuta 1927, LC, 117.*)²

”Maaston” tuntemus on ehdottoman tärkeää poliittisen toiminnan suunnittelulle ja toiminnan onnistumiselle. Yhteiskunnan taloudellisen rakenteen tutkimus on välttämätöntä, mutta ei riittävää toimintaympäristön ymmärtämiselle koko laajuudessaan. Muun muassa tähän ongelmaan Gramsci keskittyi tutkimuksissaan vankilassa 1929–1935.³ Italialaiset kommunistit olivat kriisissä, koska eivät olleet tunteneet yhteiskunnallista maastoa, eivätkä kyenneet tarttumaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen avautuneisiin tilaisuuksiin. Gramsci asetti tehtäväkseen tutkimusprojektin ja metodologian kehittämisen, jolla pyrki etsimään keinoja työväenliikkeen uudelle nousulle.

a. Filologia ja filosofia

Gramsci keskittyi tutkimuksissaan poliittisen maaston tuntemattomimpaan ja vähemmän tutkittuun osaan: kansalaisyhteiskuntaan.⁴ Vankilassa täyttämiensä muistiinpanovihkojen selkeimpänä ja näkyvimpänä teemoina ovat toisiinsa kietoutuvat kysymykset hegemoniasta, kansalaisyhteiskunnasta ja intellektuelleista.⁵ *Vankilavihkoja* lukiessa tämä puoli korostuu, koska nämä teemat selvästi ovat hänen tutkimustensa keskiössä ja täyttävät määrällisestikin suuren osan niiden tuhansista sivuista. Tutkimusten painopiste juontui ongelman ajankohtaisuudesta ja siitä, että näitä alueita ei oltu marxilaisessa teoriassa aiemmin syvemmin tutkittu.⁶ Sinänsä muistiinpanoissa esitettyjen ajatusten

² Gramscin teoksiin viitataan lyhentein, jotka olen merkinnyt lähdeluetteloon. *Vankilavihkojen* italiantieliseen **Valentino Gerratanan** vuonna 1975 toimittamaan laitokseen viitataan Gramsci-tutkimuksessa vakiintuneen tavan mukaan vihkon (Q) ja muistiinpanon (§) numeroilla. Näiden avulla voi löytää viitteet myös eri käännöksistä. *International Gramsci Society*n sivuilla on **Marcus E. Greenin** kokoama konkordanssitaulukko englanninkielisiin kokoelmiin: http://www.internationalgramscisociety.org/resources/concordance_table/.

Viitatessani vain alkukieliseen tekstiin suomennos on oma.

³ Hänet vangittiin parlamentaarikkona ja puolueensa pääsihteerinä vuoden 1926 pidätyksissä.

⁴ Maaliskuussa 1927 kirjeessään kälylleen **Tatjana Schutchille** Gramsci kertoo suunnitelleensa tutkimuksia keskittyen erityisesti Italian intellektuellien alkuperään, kehitykseen ja ryhmittymiseen erilaisten ajatussuuntien mukaan. Muut suunnitellut tutkimusaiheet käsittelevät kielitiedettä ja kirjallisuutta. (LC, 55–57.) Toukokuussa 1929 Gramsci kirjoittaa päättäneensä paneutua tutkimuksissaan kolmeen teemaan: i) 1800-luvun Italian historiaan, erityisesti intellektuaalisten ryhmien muodostumiseen ja kehitykseen, ii) historiateoriaan ja historiankirjoitukseen ja iii) amerikanismiin ja fordismiin (LC, 248). Seuraavan vuoden lokakuussa Gramsci kertoo keskittyneensä kolmeen tai neljään pääaiheeseen, joista yksi on italialaisten intellektuellien eli italialaisen kulttuurin organisaation kosmopoliittinen rooli 1700-luvun loppuun, sisältäen muun muassa kirjoituksia renessanssista ja Machiavellista (LC, 364). Gramsci oli kiinnostunut erityisesti intellektuelleista, hegemonian ”instrumenteista” ja näiden organisaatioista (LC, 458). Sivistyneistökyseminen kulkee mukana läpi Vankilavihkojen.

⁵ *Vankilavihkojen* yleisimmät käsitteet ovat ’hegemonia’, ’intellektuelli’ ja ’filosofia’ eri johdoksineen (Cammett 1992).

⁶ Teoreettiset kirjoitukset tehdään kommentaiksi, kritiikkeiksi tai lisäyksiksi aiempiin (toisten) kirjoituksiin. Siksi teoreettikon ajattelua ei voida konstruoida vain hänen omien kirjoitustensa pohjalta, vaan on tunnettava kirjoittamisen konteksti. Viittauksia ja vihjeitä seuraamalla voi ymmärtää myös sitä, minkä kirjoittaja jättää kokonaan esityksensä ulkopuolel-

yleispiirteet ovat havaittavissa monilla aiemmilla ajattelijoidella, mutta tarkastellut ongelmat olivat painottuneet muille alueille. Kuten **John Hoffmann** hyvin huomauttaa, esimerkiksi 'hegemonian' käsite tai sen saama laaja merkitys ei ole Gramscilla omaperäistä, vaan hänen panoksensa on käsitteen merkityksen tutkimuksessa (Hoffman 1984, 60). Hoffman viittaa erityisesti siihen, kuinka Gramsci ensimmäisenä pyrki perusteellisesti *selvittämään* suostunnan problematiikkaa. Huomio pätee myös tutkimustapaan, jota tässä kuvaan "gramscilaiseksi metodiksi". Tälle metodille on leimallista dogmaattisuutta karttava kriittisyys, huomion kiinnittäminen yksityiskohtiin ja analysoitavan ilmiön historiallisen erityisyyden tarkka havainnointi.

Kirjallisuusteoriaan erikoistunut **Joseph Buttigieg**, joka kääntää *Vankilavihkojen* täydellistä laitosta englanniksi, kirjoittaa useissa artikkeleissaan Gramscin "filologisesta metodista" (esimerkiksi Buttigieg 1990 ja 1994). Gramsci kirjoittaa, että historian vaihtelevan moninaisuuden yksittäisten tosiseikkojen tutkimusmetodina voisi olla "filologia", kielellisten ja historiallisten dokumenttien tutkimus, ja historian yleisenä metodologiana (käytännön) filosofia (Q11§25, 1428–1429). Kieleen, sen rakenteeseen ja kulttuuriin liittyvän filologian ja kritiikin metodit ovat näkyvästi läsnä *Vankilavihkoissa*. Gramsci keräsi vihkoihinsa valtavan määrän yksityiskohtaisia tietoja: vankilamuistiinpanoissa on paljon pikkutarkkoja huomioita, kirjallisuusviitteitä ja -luetteloita. Yksityiskohtista muodostuu vähitellen yleisen tason käsitteitä ja teorioita, mutta yleistäminen ei kuitenkaan ole koskaan "loppuun" saatettua, vaan yleistykset ja käsitteet ovat toisiinsa nähden jatkuvasti liikkuvassa ja monimutkaisessa suhteessa. (Buttigieg 1990, 66, 79, 81).

Jos usein on korostettu Gramscin tutkimustavan *filosofista* ja yleistävää puolta, Buttigieg painottaa vahvasti sen *filologista* ja yksityiskohtiin tarttuvaa puolta – ehkä oikaistakseen "väärään suuntaan vääntyneen kepin", tai omasta erikoistumisalastaan johtuen. Hän on oikeassa kuvatessaan tutkimustapaa filologiseksi, mutta samalla se on yhtä lailla myös filosofinen: Gramsci oli tutkijana kielitieteilijä, kirjallisuuskriitikko ja poliittinen filosofi. Hän pyrki tietoisesti seuraamaan Marxin tutkimustapaa. Eräs harvoista teksteistä, jossa Marx kirjoitti metodistaan, on *Pääoman* toisen painoksen loppusanat, jotka ovat useassa kohdin läsnä vankilakirjoituksissa.

Tutkimuksessa on aine omaksuttava yksityiskohtia myöten, eriteltävä sen eri kehitysmuodot ja haettava esiin niiden sisäinen yhteys. Vasta kun tämä on tehty, voidaan vastaavasti kuvata todellista liikettä. [...] Dialektinen metodini ei ainoastaan ole perustaltaan erilainen kuin

le – eli esimerkiksi suuren osan siitä, minkä hän ottaa annettuna tai mistä on samaa mieltä toisten kanssa. Lisäksi ajattelu on ymmärrettävä historialliseksi prosessiksi, jossa käsitteiden merkitykset muuttuvat. Muiden muassa nämä seikat tekevät tämän artikkelin kaltaisista yleistävistä esityksistä hyvin ongelmallisia; tämän kirjoituksen funktio onkin ymmärrettävä pikemmin poliittisena "interventiona" kuin tieteellisenä pyrkimyksenä tavoittaa Gramscin ajattelu ("sellaiseenaan"). Myös yksityiskohtaisen tarkat aatehistorialliset tutkimukset ovat hyödyllisiä ja auttavat "filosofisempien" tai "poliittisempien" tutkimusten ja pedagogisesti selkeiden johdatusten kirjoittamista. On erotettava toisistaan toisaalta pyrkimys teoreetikon ajatusten tarkkaan toistamiseen ja toisaalta teoreetikon käyttäminen omien pohdintojen aineksena.

Hegelin metodi, vaan se on tämän suoranainen vastakohta. Hegelin mielestä ajatusprosessi, jonka hän aatteen nimisenä muuttaa jopa itsenäiseksi subjektiksi, on todellisuuden demiurgi, todellisuuden, joka on vain aatteen ulkoinen ilmaus. Minulla taas ideaalinen ei ole muuta kuin ihmispäähän siirrettyä ja siellä muunnettua materiaalisuutta. [...] Se että dialektiikka tulee Hegelin käsissä mystilliseksi, ei suinkaan ole estänyt häntä ensimmäisenä esittämästä dialektiikan yleisiä liikemuotoja laajalti ja tietoisesti. Dialektiikka vain seisoo hänen teoksissaan päälallaan. Se on pyöräytettävä jaloilleen, että voisi sen mystillisen ulkokuoren alta löytää järjellisen ytimen.

Mystifioidussa muodossaan dialektiikka tuli Saksassa muotiin, koska se näytti ihanteellistavan olevaista. Järjellisessä muodossaan on se porvaristolle ja sen doktrinäärisille aatteilijoille [*Wortführern*] kiusa ja kauhistus, koska siinä olevaisen myönteiseen ymmärtämiseen sisältyy myös olevaisen kieltäminen, välttämättömän häviön ymmärtäminen, koska se tarkastelee jokaista syntyynyttä muotoa kehityksen kulussa [*Flusse der Bewegung*], siis myös sen katoavalta puolelta, koska se ei anna minkään itseään lannistaa ja on olemukseltaan arvosteleva ja vallankumouksellinen. (Marx [1873], 25–26.)

Gramscille dialektiikka on *vastakohtien ykseyttä*. Tarkasteltava kokonaisuus eritellään toisilleen vastakkaisiin osiin, kuten esimerkiksi yhteiskunnan kokonaisuus perustaan ja päällysrakenteisiin tai päällysrakenteet kansalaisyhteiskuntaan ja valtioon. Ykseyden vastakkaiset puolet ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa ja tämän suhteen hallitseva osapuoli voi vaihtua tilanteesta riippuen. Kokonaisuuden osia tarkastellaan ensin erikseen sisäisessä historiallisessa kehityksessään ja sitten keskinäisessä yhteydessään. Lopuksi osat yhdistetään jälleen kokonaisuudeksi, josta näin pyritään saavuttamaan entistä syvällisempi ymmärrys.

Kokonaisuuden kaikkia osia ei voi tutkia samalla tavalla. Usein kokonaisuudesta erotetaan juuri sellaiset puolet, jotka eroavat luonteeltaan siten, että niiden sisäistä kehitystä on eriteltävä erilaisilla menetelmillä. Yhteiskunnan perustaan sidotut yhteiskunnallisten voimien suhteet ovat Gramscille ”ihmisten tahdosta riippumattomia ja mitattavissa eksaktien tai luonnontieteiden menetelmin” (Q13§17, 1583; VV2, 64). Taloudellisen perustan tutkimuksessa numerotiedot ja tilastot voivat olla riittäviä kokonaisuuden hahmottamiseksi. Ideologioiden ja niitä tuottavien organisaatioiden tutkimukseen tarvitaan lisäksi myös toisenlaisia aineistoja ja tutkimusmenetelmiä. Luonnontieteelliset tutkimusmenetelmät soveltuvat paremmin materiaalisen todellisuuden tutkimukseen, mutta ”hengen” tutkimuksessa niillä ei saavuteta tyydyttäviä tuloksia. Päällysrakenteiden tutkimuksessa voidaan tilastollisesti esittää ja tavoittaa vain pieni osa tutkimuskohteesta – esimerkiksi lehtien lukumäärä, ilmestymistiheys, tietynlaisten julkaisujen osuus, erilaisten televisio-ohjelmien määrä, eri koulutuksessa olevien osuus, puolueiden jäsenmäärä, maantieteellinen jakautuminen ja niin edelleen. Näiden tietojen lisäksi tarvitaan laajaa *yksittäisten* ja *erityisten yksityiskohtien* tutkimusta, joista tehtäviä yleistyksiä ei voi ilmaista lukuina. On tutkittava sekä materiaalista todellisuutta että ih-

misten ajattelua ja kokemusta. Kahdeksannessa vihkossa Gramsci kirjoittaa kollektiivisen historiallisen liikkeen muodostumisen tutkimuksesta. Sitä

voitaisiin tutkia konkreettisesti analysoimalla kaikkia sen molekylaarisia kehitysvaiheita. Näin ei tavallisesti tehdä, koska tutkielmasta tulisi raskaslukuinen, vaan käsitellään jonkin hallitsevan ryhmän tai henkilön ympärille ryhmittyneitä mielipidevirtauksia jo valmiiksi muotoutuneina. Tarkoitan ongelmaa, joka nykyään täytyy asettaa puolueiden ja samankaltaisten puolueiden muodostamien koalitioiden kohdalla: miten puolueen perustaminen aloitetaan, miten sen järjestäytynyt voima ja yhteiskunnallinen vaikutus kehittyvät jne. Kysymyksessä on molekylaarinen, mitä yksityiskohtaisin prosessi, äärimmäisen tarkka, kaiken kattava analyysi. Sen aineisto koostuu suunnattomasta määrästä teoksia, kirjasia, aikakaus- ja sanomalehtiartikkeleja, keskusteluja ja väittelyjä, jotka toistuvat lukemattomia kertoja ja edustavat valtavana kokonaisuutena uurastusta, josta syntyy siinä määrin yhtenäinen kollektiivinen tahto kuin on välttämätöntä ja riittävää jotta se voisi johtaa koordinoitua ja samanaikaiseen toimintaan sinä hetkenä ja siinä maantieteellisessä paikassa, jossa tuo historiallinen tapahtuma toteutuu. (Q8§159, 1057–1058; VV2, 47.)

Tällaisen laajan filologisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää kollektiivisen tahdon ja liikkeen muodostumista ja myös kartoittaa ideologista maastoa sen valloittamiseksi. Pyrkimyksenä on ymmärtää erilaisten aatteellisten virtausten muodostumista ja muodostamista sekä koordinoitua, organisoituneen toiminnan mahdollisuuksia.

b. Rakenne ja päällysrakenteet

Karl Marx esittää *Poliittisen taloustieteen kritiikin* alkusanoissaan klassisen marxilaisen muotoilun yhteiskunnan kokonaisuuden analyttisestä jakamisesta taloudellisen rakenteen muodostamaan perustaan (*Basis*) ja päällysrakenteeseen (*Überbau*):

Elämänsä yhteiskunnallisessa tuotannossa ihmiset ovat tiettyjen välttämättömien, heidän tahdostaan riippumattomien suhteiden, tuotantosuhteiden alaisia ja nämä vastaavat heidän aineellisten tuotantovoimiensa tiettyä kehitystasoa. Näiden tuotantosuhteiden kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, sen reaali-perustan, jolle kohoaa oikeudellinen ja poliittinen ylä rakenne, ja tätä päällysrakennetta vastaavat tietyt yhteiskunnallisen tietoisuuden muodot. (Marx [1859], 8–9.)

Tämä metaforinen jaottelu oli myös Gramscin lähtökohtana. Vankilassa ollessaan hän käänsi Marxilta muiden muassa edellä mainitut alkusanat ja *Feuerbach-teesit*, jotka ovat läsnä laajalti hänen muistiinpanoissaan⁷. Teeseissään Marx arvostelee **Ludwig Feuerbachin** materialismia siitä, kuinka

⁷ Vuosina 1929–1932 Gramsci harjoitteli kieliä kääntämällä useita tekstejä eri vihkoihin. Vuosien 1929–1930 aikana hän käänsi saksasta Marxin tekstejä: *Feuerbach-teesit* sekä osia *Kommunistisesta manifestista*, *Poliittisen taloustieteen kritiikin* esipuheesta, *Palkkatyöstä ja pääomasta*, *Juutalaiskysymyksestä* ja *Pyhästä perheestä*, joiden jälkeen samassa vihkossa (Q7) on muistiinpanoja filosofiasta. Gramscin käännösvihkot *Quaderni di traduzioni (1929–1932)* on julkaistu italiaksi kahdessa osassa **Giuseppe Cospiton** ja **Gianni Francionin** toimittamana. Lisäksi käännösvihkot voi lukea

todellisuutta tarkastellaan vain havaintoina ja objekteina, eikä subjektiivisesti ”*inhimillisenä aistitoimintana, käytäntönä*” (emt., 63). Marx korostaa *toimintaa* pelkän *havainnon* sijaan. Marxin mukaan abstraktiin idealismiin tyytymättömänä Feuerbach vetoaa *aistihavaintoon*, eikä tarkastele ”aistimellisuutta *käytännöllisenä, inhimillisenä aistitoimintana*” (emt., 64). Feuerbachin materialismi kahdentaa maailman todelliseen ja kuviteltuun maailmaan, eikä hän näe ”kuvittelua” yhteiskunnallisena tuotteena. Marxin mukaan yhteiskunnalliset suhteet jäsentyvät käytännössä, *ihmisten ja ihmisten välisissä suhteissa*, jotka muodostavat tietyn historiallisen yhteiskuntamuodon. (Emt., 63–64.) Kuten Gramsci kuudes teesi⁸ selvästi mielessään kirjoittaa, ”ei ole olemassa pysyvää ja muuttamatonta abstraktia ’ihmisluontoa’”, vaan se on

historiallisesti määrättyjen yhteiskunnallisten suhteiden kokonaisuus, toisin sanoen historiallinen tosiasia, joka tietyissä rajoissa voidaan näyttää toteen filologian ja kritiikin menetelmiä käyttäen. (Q13§20, 1599; VV2, 29.)

Ihmisen tajunta on yhteiskunnallinen tuote. Abstrakteja yksilöitä ei ole, vaan tiettyyn yhteiskuntamuotoon kuuluvia konkreettisia ja toimivia yksilöitä. Marxilaista ”käytännön materialismia” selvittää neljäs teesi:

Feuerbach lähtee uskonnollisesta itsevierautumisen tosiasiaista, maailman kahdentamisesta uskonnollisen maailman maalliseen perustaan. Hän ei huomaa, että kun tämä työ on suoritettu, pääasia jää vielä tekemättä. Nimittäin se seikka, että maallinen perusta erottuu omasta itsestään ja siirtyy itsenäisenä valtakuntana pilviin, voi saada selityksensä vain tämän maallisen perustan omasta rikkinäisyydestä ja sisäisestä ristiriitaisuudesta. Tämä maallinen perusta on siis ensin ymmärrettävä ristiriitaisuudessaan ja sitten kumouksellistettava käytännöllisesti poistamalla ristiriita. Siis esimerkiksi sen jälkeen kun maallisesta perheestä on löydetty pyhän perheen salaisuuden avain, viimeksi mainitun itsensä pitää tulla teoreettisen arvostelun ja käytännöllisen kumouksellisen muutoksen kohteeksi. (Marx [1845], 64.)

Kun **Engels** teki teeseihin muutamia muutoksia julkaistessaan ne kirjasensa *Ludwig Feuerbach ja klassisen saksalaisen filosofian loppu* liitteenä vuonna 1888, hän muutti muun muassa tämän teesin loppuosaa, joka Marxilla on ”*theoretisch und praktisch vernichtet*” eli ”pyhän perheen” on oltava ”teoreettisen ja käytännöllisen tuhoamisen” kohteena.⁹ **Platonin** luolavertauksen¹⁰ vangin tavoin työväenliikkeen on tultava ulos luolasta ja katsottava todellisuutta kirkkaassa auringonvalossa. Todellisuus on paljastettava esiin ideologisen verhonsa takaa ja toimittava liikkeenä joka muovaa ny-

autenttisina L’Unione Sardan julkaisemasta **Gianni Francionin** toimittamasta täydellisestä *Vankilavihkojen* 18-osaisesta sarjasta (*Quaderni del carcere. Edizione anastatica dei manoscritti*, osat 3, 4, 7, 10 ja 13).

⁸ ”[...] ihmisolemus ei ole mikään jollekin yksilölle ominainen abstraktio. Todellisuudessaan se on yhteiskunnallisten suhteiden kokonaisuus. [...]” (Marx mt., 65).

⁹ Engelsin julkaisemana saksankielinen muotoilu on ”*theoretisch kritisiert und praktisch umgewälzt*”, suomennettuna edellä mainittu.

¹⁰ *Valtion* seitsemännän kirjan alussa (514a–517a).

kyistä todellisuutta. Kuten Marx *Teeseissä Feuerbachille* kirjoittaa, ”perusta on siis ensin ymmärrettävä ristiriitaisuudessaan” ja sitten kumouksellisella muutoksella muutettava sitä (Marx [1845], 64). Marx kertoo saman kumouksellisen ajatuksensa tunnetuimmassa teesissään tiiviisti: ”Filosofit ovat vain eri tavoin *tulkinneet* maailmaa, tehtävänä on sen *muuttaminen*” (emt., 66)¹¹.

Myös Gramscin materialismi on käytännöllistä, yhteiskunnallista ja vallankumouksellista: sanalla sanoen ’marxilaista’. Hänelle yhteiskunnan perusta eli taloudellinen rakenne (*struttura*) tarkoittaa yhteiskuntamuodon taloudellista toimintaa eli ihmisten välisiä suhteita yhteiskunnallisen elämänsä tuotannossa. Kapitalistisessa yhteiskunnassa nämä suhteet jakavat ihmiset erilaisiin luokkiin, joista kaksi on yhteiskuntajärjestyksen toiminnalle välttämätöntä ja taloudellisilta eduiltaan vastakkaista: porvaristo eli tuotantovälineiden omistajat ja työväenluokka, jonka jäsenten on myytävä työvoimaansa tullakseen toimeen.

Aineellisten tuotantovoimien kehitystason perusteella saadaan yhteiskuntaluokat; jokainen niistä edustaa jotain tehtävää ja jokaisella on tietty asema itse tuotannossa. Tämä suhde on se mitä se on, itsepintainen todellisuus: kukaan ei voi muuttaa tehtaiden tai niiden henkilöstön lukumäärää, kaupunkien lukua tai väestömäärää jne. Tutkimalla tätä perusmuodostelmaa voidaan selvittää ovatko yhteiskunnan muutokselle välttämättömät ja riittävät edellytykset olemassa, voidaan ts. tarkistaa missä määrin realistisia ja toteuttamiskelpoisia ne erilaiset ideologiat ovat, jotka ovat syntyneet sen omasta maaperästä ja ristiriidoista. (Q13§17, 1583; VV2, 64–65.)

Marx ja Gramsci ymmärtävät yhteiskunnalliset suhteet muuttuvina *historiallisina suhteina*. Yhteiskunnan historiallinen kehitys on nähtävissä sen materiaalisessa rakenteessa, jonka tutkimuksen kautta voidaan hahmottaa todellisuutta muovanneet teot ja mitä on nyt olemassa – ja mikä määrittelee nykyhetken ja tulevaisuuden rajat (Q10II§59ii, 1357). Tässä mielessä yhteiskunnan perusta on ensisijainen vallitseviin aatteisiin, taiteisiin ja tieteisiin nähden. Ihmisten ajatukset eivät voi koskaan täysin irrottautua niistä yhteiskunnallisista suhteista, joissa ne kehittyvät.

Yhteiskunnan taloudellisen perustan tarkka tutkimus on tärkeää poliittisen strategian suunnittelussa, mutta tutkimus laahaa jatkuvasti konkreettisen todellisuuden perässä. Rakenteellisten tekijöiden vaikutusta poliittisiin muutoksiin voidaan tutkia vasta *post festum* kun muutos on jo tapahtunut. Rakenteen tutkimus ei myöskään kykene ottamaan huomioon *virheitä* eli esimerkiksi hallitsevan luokan edustajien toimintaa omia etujaan vastaan. Gramsci huomauttaa tästä vielä, että monet poliittiset teot riippuvat rajatummissa tekijöistä jotka eivät liity suoraan materiaalisiin tekijöihin, kuten toimijoiden organisaatioiden sisäisestä kulttuurista. (Q7§24, 872.)

¹¹ Suomennosta on muutettu. Kun teesiä lukee suhteessa muihin, *interpretiert* tulisi mielestäni kääntää mieluummin ’*tulkinneet*’ eikä ’*selittäneet*’. Marxin käsikirjoituksessa ei ole sanaa ’mutta’ joten poistin sen tästä lainauksesta.

Poliittisen, filosofisen, tieteellisen ja taiteellisen toiminnan kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan päällysrakenteet (*superstrutture* tai *sovrastrutture*). Taloudellinen rakenne ja ideologiset päällysrakenteet ovat tiiviisti toisiinsa sidoksissa ja kehittyvät vastavuoroisessa prosessissa (Q10II41i, 1300). Gramsci vertaa perustaa ja päällysrakenteita ihmisen luurankoon ja ihoon: ihminen seisoo luurankonsa eikä ihonsa varassa, mutta iho ei kuitenkaan ole pelkkää ”illuusiota” tai luurangon ”ilmenemistä” (nyljetyn ihmisen vointi kun ei olisi kovin hyvä). Ihminen ei rakastu toiseen luurangon muodon vuoksi, mutta tämä muoto on kuitenkin eräs seksuaalisen vetovoiman elementti ja vaikuttaa ”ulkoisten muotojen yleiseen harmoniaan”. (Q4§15, 437.) Yhteiskunnan perustan tai ”anatomian” ensisijaisuudesta huolimatta myös poliittinen ja ideologinen toiminta vaikuttavat vallitseviin ajattelutapoihin sekä taloudelliseen perustaan. Historia on tehtävä, se on ihmisten toimintaa. Yhteiskunnan kokonaisuutta muovaavat niin talous, politiikka kuin ideologiatkin, jotka organisoivat ihmisjoukkoja (Q7§19, 868–869).

Jotta hallitut voivat olla intellektuaalisesti hallitsijoista itsenäisiä ja myös toimia itsenäisesti, on näytettävä, miten ideologiat ovat hallinnan välineitä. Ideologiat ovat historiallisia tosiasioita, joita vastaan on taisteltava niiden paljastamiseksi. Kamppailu ideologioiden ”juoksuhaudoissa ja linnoituksissa” on osa taistelua hegemonian hävittämiseksi ja uuden rakentamiseksi. Päällysrakenteet ovat objektiivista ja toiminnallista todellisuutta ja ihmiset tulevat tietoisiksi yhteiskunnallisesta asemastaan ja tehtävistään nimenomaan ideologioiden alueella. Gramscin kommunismi on ideologian kritiikkiä. Alistettujen ryhmien etujen mukaista on saada haltuunsa todellinen tieto koko yhteiskunnasta, mukaan lukien kaikki epämiellyttävät tosiseikat. Tämä ideologioiden kritiikki pyrkii purkamaan päällysrakenteiden asiantiloja peittävää ja suostunutta tuottavaa luonnetta, jotta näiden päällysrakenteiden sisältämä herruus voidaan hävittää. (Q10I§41xii, 1319–1320.) Tässä kamppailussa, kehitysvaiheessa olevien uusien maailmankatsomusten muodostumisessa,

utopioilla, abstraktilla rationalismilla on sama merkitys kuin vanhoilla maailmankatsomuksilla, jotka peräkkäisten kokemusten summa on historiallisesti muovannut. Tärkeintä on kritiikki, jonka uuden historiallisen vaiheen ensimmäiset edustajat kohdistavat ideologiseen kokonaisuuteen. Tämä kritiikki johtaa erottelu- ja muutosprosessiin, jonka seurauksena vanhojen ideologioiden aineiden tärkeysjärjestys vaihtuu. Toisarvoisesta, alistetusta tai jopa satumanvaraisesta tulee uuden ideologisen ja opillisen kokonaisuuden ydin. Vanha kollektiivinen tahto hajoaa ristiriitaisiin ainesosiinsa, koska alisteiset ainekset kehittyvät yhteiskunnallisesti jne. (Q8§159, 1058; VV2, 47–48.)

Päällysrakenteiden purkaminen vaatii pitkäaikaista ja kokonaisvaltaista kritiikkiä. Päällysrakenteet eivät ole perustan mekaanista heijastumista, mutta niillä on perustansa materiaalisessa todellisuudessa. Niiden olemassaolo on Gramscin mukaan ”järjellistä” eli niillä on ollut tai on hyödyllinen tarkoituksensa (*funzione utile*). Se mitä on olemassa on ollut perusteltua (*abbia avuta la sua ragi-*

on), koska se ”soveltuu” (*conforme*) hallitsevan luokan elämäntapaan, ajatteluun ja toimintaan (Q14§67). Gramsci käyttää kirjoituksissaan ’todellista’ ja ’järjellistä’ usein toisiaan vastaavasti ja usein myös ’materiaalinen’ tuntuu limittyvän näiden kanssa. Hän seuraa Hegelin *Oikeusfilosofian* esipuheessa esittämää tunnettua ajatusta: ”Mikä on järjellistä, on todellista; ja mikä on todellista, on järjellistä”, jonka Hegel pohjaa Platonin ajatteluun (Hegel [1821], 62).

Gramscin historiallinen materialismi painottaa vahvasti kulttuurista erityisyyttä, todellisuuden muuttuvaa ja jatkuvasti kehittyvää luonnetta. Tutkimuskohdetta on tarkasteltava historiallisesti. Elämme jatkuvasti muuttuvassa konjunktuurissa, jonka tunteminen on sen kehityksen tuntemista.

c. Kansalaisyhteiskunta ja valtio

Gramsci johdattaa lukijansa tarkastelemaan valtaa kahdessa ilmenemismuodossaan: *hallintana* ja *intellektuaalisena ja moraalisenä johtamisena*. Näin hän erottaa päällysrakenteiden kokonaisuudesta kaksi tasoa: ’kansalaisyhteiskunnan’ (*società civile*) eli yleensä ”yksityisiksi” kutsuttujen elimien kokonaisuuden, jota **Benedetto Croce** seuraten hän kutsuu myös ”valtion eettiseksi momentiksi”, ja ’poliittisen yhteiskunnan’ (*società politica*), jonka voi alustavasti ajatella tarkoittavan valtiota tavanomaisessa merkityksessään. Erottelu näihin tasoihin on analyttinen ja metodologinen. Kuten perustan ja päällysrakenteen, myös kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen yhteiskunnan keskinäistä suhdetta luonnehtivat vastavuoroisuus ja limittyneisyys. Samat elimet voivat yhtäaikaaisesti toimia sekä suostuttelun (johtamisen) että voimankäytön (hallinnan) eliminä.

Ensiksi mainittu taso vastaa ”hegemoniaa”, jota hallitseva ryhmä harjoittaa koko yhteiskunnassa, toinen ”suoraa valtaa” eli määräysvaltaa jota ilmentävät valtio ja ”laillinen” hallitus. Nämä tehtävät ovat nimenomaan organisoivia ja yhdistäviä. (Q12§1, 1518–1519; VVI, 129–130.)

Liberaalidemokraattista parlamentaarista hallintomuotoa luonnehtii Gramscin mukaan hegemoninen hallinta, suostunnan (*consenso*) ja voiman (*forza*) yhdistelmä. Nämä tasapainottavat toisiaan siten että voima ei ”peitä alleen” suostuntaa, vaan pikemminkin voima näyttää saavan enemmistön kannatuksen jota ilmaistaan niin sanotun julkisen mielipiteen elimillä. (Q1§48, 59.) ”Kansakunnan poliittista tahtoa” voidaan muovata ja valmistella maastoa poliittisia toimenpiteitä varten vaikuttamalla julkiseen mielipiteeseen koulutuksen ja median avulla. ’Julkinen mielipide’ on Gramscin ajattelussa kiinteässä yhteydessä poliittiseen hegemoniaan, jota media, poliittiset puolueet ja parlamentti muovaavat, organisoivat ja keskittävät. Tämä alue on kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen yhteiskunnan kohtauspiste: poliittisia toimenpiteitä valmistellaan muokkaamalla ”kansakunnan poliittista tahtoa”. (Q7§83, 914.)

Gramsciin paljon vaikuttanut **Niccolò Machiavelli** esittää *Ruhtinaan*¹² kahdeksannentoista luvun alussa,

maailmassa taistellaan kahdella tapaa, sääntöihin [*leggi*] tai raakaan voimaan [*forza*] turvautuen. Ensimmäinen taistelutapa on ominainen ihmiselle, toinen eläimelle. Mutta koska ensimmäinen tapa ei useilla kerroilla riitä, täytyy turvautua myös jälkimmäiseen. Näin ollen ruhtinaan on välttämättä osattava käyttää hyvin sekä eläinten että ihmisten keinoja. (Machiavelli [1513], 74, suomennosta muutettu.)

Gramscin mukaan yhteiskunnan keskeisin luokka on hallitseva kahdella tavalla: se on ”johtava” ja ”hallitseva”. Se johtaa kanssaan liitossa olevia luokkia ja hallitsee vastustavia luokkia. Luokka voi ja sen täytyy ”johtaa” jopa ennen vallan saamista ja ollessaan vallassa siitä tulee hallitseva, mutta se on edelleen myös ”johtava”. Luokalla on oltava ”poliittinen hegemonia” jo ennen hallitusvaltaa. Toteuttaakseen poliittista johtajuutta tai hegemoniaa, se ei voi nojata vain hallitusvallan antamaan valtaan ja materiaaliseen voimaan, vaan myös intellektuaaliseen vaikutukseen ja johtajuuteen. (Q19§24, 2010–2011.) Tältä osin tärkeimmät ”valtiolliset toimintamuodot” ovat ”koulu myönteisenä kasvattavana toimintana ja tuomioistuimet sortavana ja kielteisenä kasvattavana toimintana”. Poliittista ja kulttuurista hegemoniaa rakentavat kuitenkin myös ”lukuisat muut niin sanotut yksityiset aloitteet ja toimintamuodot, jotka muodostavat hallitsevien luokkien poliittisen ja kulttuurisen hegemonian apparaatin”. (Q8§179, 1049; VV2, 122.) Valtio tarvitsee sekä hegemoniaansa että pakotuskoneistoaan, joka on

instrumentti jolla kansalaisyhteiskunta sovitetaan taloudelliseen rakenteeseen. Valtion on kuitenkin ’haluttava’ sitä eli taloudellisessa rakenteessa ajankohtaiseksi tulleen muutoksen edustajien on oltava valtion hallitsijoita. (Q10II§15, 1254.)

Kansalaisyhteiskuntaa ei voi sovittaa uuteen taloudelliseen rakenteeseen vain ”propagandalla ja suostuttelulla”. Vanha *homo oeconomicus* eli vanhan yhteiskuntamuodon taloudellinen toiminta, ”ei katoa ilman hautaamista asianmukaisin menoin”. (Emt.) Hallitusvalta ja poliittisen apparaatin hallinta on kapitalismin aikana yhteiskunnallisen johtajuuden välttämätön mutta ei riittävä ehto, jotta voidaan tehdä luokkaetujen vaatimia muutoksia yhteiskunnan toimintaan.

Valtion interventio on ”ennakkoehto mille tahansa kollektiiviselle taloudelliselle toiminnalle” (Q10II§20, 1257). Myös markkinoiden ”vapaus” on poliittisen sääntelyn ansiota. Poliittisen yhteiskunnan kautta yritysten riskit kannetaan kollektiivisesti, mutta voitot turvataan yksityisille henkilöille. Voidakseen muuttaa ihmisten taloudellista käyttäytymistä on muutettava yhteiskunnan talou-

¹² Italian *il principe* on suomeksi paitsi vallassa oleva ’ruhtinas’, myös ’prinssi’ eli tuleva hallitsija. Adjektiivina *principe* on merkitykseltään ’pääasiallinen’ tai ’olennainen’. Sana on läheinen sanalle *il principio* eli suomeksi ’aloitus’, ’alkuperä’, ’periaate’, ’perusajatus’.

dellista toimintaa. Sitä voidaan muuttaa vaikuttamalla siihen poliittisesti, toisin sanoen valtiovallan kautta. Samoin ”taloudellisen rakenteen ja valtion sekä lainsäädännön välissä” olevaa kansalaisyhteiskuntaa ”on radikaalisti ja konkreettisesti muovattava”, jotta se saadaan vastaamaan uutta taloudellista rakennetta. (Q10II§15, 1253–1254.)

Peter Thomasin mukaan 1970-luvulta lähtien on tulkittu Gramscin pitävän kansalaisyhteiskuntaa poliittisen vallan *todellisena keskuksena*. Tällöin poliittisen vallan saamiseksi on ensin kamppailtava ”valtion ulkopuolella” valtion tukipilarien kaatamiseksi. Tätä Thomas pitää ylimääräytyneenä luentana. (Thomas 2009, 28.) Gramscille ’kansalaisyhteiskunta’ merkitsee hallitsevan luokan poliittista ja kulttuurista hegemoniaa, ”valtion eettistä sisältöä”. Saavutettu hegemonia ylläpidetään monimutkaisen propagandistisen sekä taloudellisia, poliittisia ja juridisia keinoja käyttävän prosessin kautta, jossa teollisen ja kaupallisen kehityksen avulla laajennetaan ja vahvistetaan yhteiskunnan taloudellista infrastruktuuria. (Q1§48, 58–64.) Hegemonia on muodostunut yksityisistä aloitteista ja toimintamuodoista monensuuntaisessa ja ristiriitaisessa prosessissa, minkä muodolliseen puoleen (*parte formale*) ovat vaikuttamassa erilaiset intellektuellit, teoretikot ja filosofit, journalistit, poliittiset puolueet ja niin edelleen. Joukkoliikkeet puolestaan osallistuvat tämän prosessin olennaiseen sisältöön (*parte sostanziale*) ”vastavuoroisten toimien ja reaktioiden kautta, ’ennaltaehkäisevien’ toimien kautta ennen kuin ilmiöstä tulee vaarallinen ja tukahduttamiskeinoin kun ennaltaehkäisy on epäonnistunut, tehty liian myöhään tai se on ollut tuloksetonta.” (Q6§24, 703; Q6§137, 801; Q13§37, 1636–1640; VV2, 124–125.)

Usein Gramsci on tulkittu reformistina, joka kannatti ”pitkää marssia instituutioiden läpi” – lausahdus joka on usein laitettu hänen suuhunsa, vaikka todellisuudessa häneltä ei ole löydettävissä mitään vastaavaa muotoilua. Hänen ajattelussaan poliittisen vallan valloittaminen on hyvin keskeistä. Poliittinen yhteiskunta merkitsee yhteiskunnallisen muodostuman läpäiseviä järjestäviä ja yhdistäviä toimintoja. Se on kansalaisyhteiskunnan yhteiskunnallisten suhteiden, voimien ja organisatiomuotojen poliittinen ”tiivistymä”. Kansalaisyhteiskunnassa ja taloudellisessa rakenteessa vallitsevat suhteet (kuten yhteiskuntaluokat) ovat määrääviä poliittiseen yhteiskuntaan nähden, mutta poliittinen yhteiskunta muovaa ja *organisoi* koko yhteiskuntaa. Gramscin mukaan politiikan voimalla joko valmistellaan ”maaperää” moraalille tai se on moraalin työkalu tai muoto. (Q8§233, 1087.)

Kansalaisten enemmistölle kansalaisyhteiskunta, ”suostunnan alue”, on arkipäiväinen ja *todellinen* yhteiskunta. Poliittinen yhteiskunta on etäisempi; se on *julkinen*, *virallinen* tai *laillinen*. Se on kuitenkin valtion näkyvin ja selkeämmin hahmotettavissa oleva puoli. Gramscia edeltäneillä marxilaisilla valtioteoreettiset tarkastelut olivat painottuneet tähän puoleen. Valtio esitettiin usein ahtaassa mielessä vain pakotuskoneistona, tai ainakin sen pakottavaa luonnetta korostettiin.

Gramscin mukaan ”uuden ajan suurin praksiksen filosofian teoreetikko” **Lenin** nosti kuitenkin myös esiin kulttuurisen kamppailun merkityksen ja ”arvioi uudelleen opin *hegemoniasta* täydennyksenä teoriaan valtiosta ymmärrettynä väkivaltakoneistona” (Q10I§12, 1235). Lenin piti hegemonian toteuttamista erityisen tärkeänä taloudellisen kamppailun laajentamisessa poliittiseksi kamppailuksi. Hegemonian ”toteuttaminen elämässä omalla toiminnallaan” muutti vuoden 1905 vallankumouksessa työläisten ammattikunnat luokaksi. Hegemonia on

aateellinen tehtävä, joka vastaa täydellisesti niitä aineellisia ehtoja, jotka muodostivat ammattikunnista luokan ja edelleenkin muovaavat, laajentavat, lujittavat luokkaa, lujittavat sen vastarintaa kaikkia ’porvariston vaikutuksen ilmauksia’ vastaan. (Lenin [1911a], 41.)

Työläiset toimivat ”hegemonina” osoittaen vallitsevan järjestelmän todellisia asiantiloja (Lenin [1911b], 62). Hegemonia esiintyy Leninin kirjoituksissa aatteellisena, teoreettisena toimintana ja kamppailuna, prosessina, jossa ”luokasta sinänsä” tulee ”luokka itseään varten” eli tietoisuus taloudellisessa mielessä kehittyi poliittiseksi tietoisuudeksi nousten ”hegemoniselle tasolle”. Poliittisessa kamppailussa hegemonia on niillä jotka pystyvät vaikuttamaan suuriin joukkoihin ohjaten ja kasvattaen heitä. Uuden hegemonian rakentaminen on samalla vallitsevan yhteiskunnan kritiikkiä. On kamppailtava yhtäaikaaisesti erilaisin keinoin.

Tavallisina aikoina vakiintunut valta pysyy vallassa ”itsestään” hegemoniansa kautta, mutta kriisitilanteissa pakottava ”suojapanssari” on otettava käyttöön vallan turvaamiseksi. Poliittisen yhteiskunnan ”äärimmäistä muotoa”, avointa diktatuuria, käytetään kahteen tarkoitukseen: *joko* kamppailuun vallankumouksellisia vastaan vanhan yhteiskunnan säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi *tai* uuden yhteiskunnan toimesta vastavallankumouksellisia vastaan. (Q7§28, 876.) Tällaisessa tilanteessa poliittinen yhteiskunta ja pakkokeinot ovat selvästi kansalaisyhteiskuntaa ja suostuttelevia keinoja hallitsevampia. Tavallisesti, kun hegemonia riittää valtion koossa pitämiseksi, poliittinen yhteiskunta ei ole näkyvässä asemassa. Tällöin suurimpina muutoksina yhteiskunnassa näyttäytyvät hallitsevien puolueiden vaihdokset, jolloin käytännössä saman hallitsevan ryhmän eri fraktiot vuorotellen käyttävät hallitusvaltaa. Kuitenkin hallitukset suunnittelevat pitkäaikaisia toimintaohjelmia, joiden toteuttamista seuraavat hallitukset jatkavat kokoonpanostaan riippumatta. Myös muutokset vaalitavassa, pienet lainsäädännölliset muutokset ja niin edelleen ovat lähinnä muutoksia poliittisessa yhteiskunnassa, eivätkä vaikuta paljoa kansalaisyhteiskuntaan. Vahvankin hegemonian aikana on vastarintaa ja silloin tällöin myös paikallisia ja hetkellisiä levottomuuksia, jolloin pakotuskoneisto joutuu puuttumaan voimalla tilanteeseen järjestyksen ylläpitämiseksi. Nämä tapahtumat eivät kuitenkaan heiluta valtion varsinaisten hallitsijoiden valtaistuimia, vaan yleisesti hegemonia riittää

pitämään valtion eheänä ja taloudellinen toiminta voi jatkaa entiseen tapansa. Laajempikin kapi-nointi saattaa leppyä hallituksen kaatamiseen, eikä todellista muutosta saada aikaan.

Poliittisen kamppailun alueen ja kohteen on oltava laajempi kuin vain valtion hallintokoneisto. Poliittisesta yhteiskunnasta ja kansalaisyhteiskunnasta Gramsci tekee synteessin, jota kutsuu ’koko-naisvaltioksi’ (*lo stato integrale*). Kuten hän muotoilee usein siteeratussa määritelmässään, koko-naisvaltaisessa merkityksessään valtio on ”hegemonia jonka suojajanssarina ovat pakkokeinot” (*Q6§88*, 764; *VV2*, 126). Valtiovallan koko organisatorisessa apparaatissa valtiollinen apparaatti ja hegemoninen apparaatti yhdistyvät yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka eri momentteja tai ilmenemis-muotoja ne ovat (*Q6§162*, 816). Näin tarkasteltuna porvarillinen valtio on poliittinen ja eettinen kokonaisuus, hallitusvallan pakottavien voimakeinojen ja kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoisen suostunnan dialektinen ykseys (*l’unità dialettica*), tiiviisti ilmaistuna ”diktatuuri + hegemonia”, ”aseet ja uskonto”, jotka kumpikin ovat tarpeellisia valtiiovallan ylläpitoon (*Q15§33*, 1787; *Q6§155*, 810–811; *Q6§87*, 763; *VV2*, 18).

d. Historiallinen blokki

Perustan ja päällysrakenteiden tasapainoisessa suhteessa olevaa kokonaisuutta Gramsci kutsuu ’his-torialliseksi blokiksi’ (*blocco storico*). Käsitteen alkuperänä hän viittaa muistinvaraisesti **Georges Sorelin** kirjaan *Réflexions sur la violence*, jonka johdannossa Sorel kirjoittaa historiallisten voimien tarkastelusta kokonaisuudessaan (*en bloc*) (Sorel 1910, 27). Historiallisen blokin *sisältönä* ovat ma-teriaaliset voimat ja sen *muotona* ovat ideologiat (*Q7§21*, 869).

[”Historiallisessa blokissa”] päällysrakenteiden monimutkainen ja riitasointuinen kokonai-suus heijastaa yhteiskunnallisten tuotantosuhteiden kokonaisuutta. Tästä voidaan päätellä, että vain kokonaisvaltainen ideologioiden järjestelmä heijastaa rationaalisesti rakenteen risti-riitaa ja vastaa objektiivisten olosuhteiden olemassaoloa käytännön kumoukselle [*roves-ciamiento della praxis*]. Jos on muodostettu ideologisesti sataprosenttisen yhtenäinen ryhmä, se tarkoittaa että tämän kumouksen edellytykset ovat olemassa sataprosenttisesti – ”rationaa-linen” on aktiivisesti ja aktuaalisesti todellista. Tämä päätelmä perustuu rakenteen ja pääl-lysrakenteen väistämättömään vastavuoroisuuteen [*reciprocità*] (vastavuoroisuuteen joka on nimenomaan todellinen dialektinen prosessi). (*Q8§182*, 1051–1052.)

Historiallisen blokin dialektinen analysointi ”erillisinä” osina ei merkitse, että ne todellisuudessa olisivat toisistaan erillisiä. Historiallinen blokki on toisilleen vastakkaisten osien, materiaalsen ja henkisen tai ”luonnon ja hengen” eli yhteiskunnan *taloudellisen perusrakenteen* (toisin sanoen sen materiaalsien tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden) sekä sen *eettisten ja poliittisten päällysraken-teiden* (ihmisen tahdon) ykseys. Valtio on ”keskitetty tahto” ja kansalaisyhteiskunta yleinen yhteis-

kunnallinen ympäristö, jotka yhdessä materiaalsen perustansa kanssa muodostavat yhden konkreettisen kokonaisuuden. (*Q7§1*, 854; *Q7§18*, 868.)

Kokonaisuuden materiaallinen puoli on sen hallitseva, pysyvämpi ja vakaampi osa. Yhteiskunnan toiminnassa on ensisijaista talouden järjestäminen: ihmisten ravinnon, asuntojen ja vaatetuksen tuottaminen. Tuotantovälineiden ja tuotantovoimien kehityksen määrittelemät ihmisten väliset suhteet tuotantotoiminnassa ovat siten ihmisten tahdosta riippumattomia, että niitä ei voi muuttaa vain reformoimalla päällysrakenteita. Kamppailua yhteiskunnan ”luonnosta ja hengestä” on käytävä paitsi ”varsinaisissa” poliittisissa elimissä, niin samoin myös työpaikoilla, kouluissa, yliopistossa, mediassa, tutkijoiden kammioissa kuin taiteilijoiden ateljeissakin. Vallankumouksellisessa politiikassa ei ole kyse vain hallituksen vaihdoksesta tai lainsäädännöllisistä muutoksista, vaan koko yhteiskunnan juuriin menevästä muutoksesta.

II MAASTON MUUTTAMINEN

Liikettä ei voi olla olemassa ilman konkreettisten päämäärien perspektiiviä. (*Q16§26*, 1899.)

Alistettu työväenluokka on yhteiskuntavallasta käytävässä kamppailussa väistämättä altavastajana, mikä vaikuttaa sen järjestäytymisen tapaan ja päämääriin. Työväenluokka ei voi saada valtaa samalla tavalla kuin porvaristo sai valta-asemansa taloudellisesti merkittävimpänä luokkana. Työväen on luotettava määrälliseen ylivoimaansa ja keskeiseen asemaansa tuotannossa, jotka muodostuvat ylivoimaksi *vain* jos niihin yhdistyy organisoitu toiminta yhtenäisten päämäärien saavuttamiseksi.

a. Päämäärien perspektiivi

Gramsci ei suunnitellut tutkimuksia vain tiedonjonon vuoksi, vaan kirjoitti muistiinpanonsa tietyt poliittiset päämäärät mielessään. Vallankumouksellinen liike pyrkii ”eettisen valtion” muodostamiseen. Tähän työhön pystyy ”vain yhteiskuntaryhmä, joka asettaa päämääräkseen valtion ja itsensä häviämisen”. Tavoitteena on säädelty *yhteiskunta* luokkavaltion sijaan. (*Q8§179*; *Q6§12*; *VV2*, 121, 122.) Edelleen tarvitaan yhteiskunnallisen organisoimisen välineitä, mutta ilman pakotusta, hallintaa, herruutta.

Uuden yhteiskuntajärjestyksen rakentaminen aloitetaan toimien jo entisen yhteiskuntajärjestyksen aikana. On muodostettava uusi ”kollektiivinen tahto”, jonka muodostaja ja samalla ilmentymä on työväenluokan organisaatio. Kollektiivisen tahdon rakentaminen on pitkäaikainen ja molekyyliarinen prosessi, joka kehittyy hitaasti. Kehityskulussa on myös ”räjähdysisiä”, joilla tuhotaan pato-

ja, mekaanisia ja ulkoisia esteitä spontaanin virran tieltä (Q8§159, 1057; VV2, 47). Nykyinen organisaation suhde kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen yhteiskunnan välillä mahdollistaa vallan säilymisen hallitsevalla luokalla. Kritiikin ja käytännön toiminnan kautta tämä suhde on muutettava vallankumouksellisesti, minkä jälkeen kansalaisyhteiskunta vapautetaan tekemällä poliittinen yhteiskunta tarpeettomaksi. Työväenpuolueen tehtävänä on ”sulauttaa” yhteen kansalais- ja poliittinen yhteiskunta niiden ylittämiseksi. Puolue on työkalu siirtymiseksi ”kansalais-poliittisesta yhteiskunnasta” ”säädeltyyn yhteiskuntaan”. (Q6§65, 734.) Radikaali yhteiskunnallinen muutos nykyisessä ”liberaalissa demokratiassa” vaatii vahvan ja dynaamisen (vasta)kulttuurin kehittämistä, jotta voidaan perustaa uuden hegemonian instituutioita. Yhteiskunnan alistetun ryhmän tullessa ”todella itsenäiseksi ja hegemoniseksi” syntyy samalla ”konkreettinen tarve muodostaa uusi älyllinen ja moraalinen järjestys, eli uuden tyyppinen yhteiskunta” (Q11§70, 1508–1509; VVI, 91.) ”Tämän päivän ruhtinas” kehittyessään ”mullistaa koko intellektuaalisten ja moraalisten suhteiden järjestelmän”. (Q13§1, 1561; VV2, 28–29.) Perustettaessa uudentyyppistä valtiota

uuden yhteiskuntaryhmän poliittisen hegemonian täytyy sisällöltään olla pääasiassa taloudellinen. On organisoitava uudelleen rakenne ja todelliset suhteet, jotka vallitsevat ihmisten ja taloudellisen tuotannon maailman välillä. Päälysrakenteen aineiden määrä on pakostakin suppea. Niiden luonne on oleva ennakoiva ja taisteleva, mutta ”suunnitelmalliset” ainekset ovat vielä vähäisiä. Kulttuuripolitiikka tulee olemaan luonteeltaan ennen kaikkea kielteistä, menneisyyden kritiikkiä, se pyrkii tuhoamaan ja saamaan ihmiset unohtamaan. Rakentamisen suuntaviivat tulevat vielä olemaan ”suuria linjoja”, luonnoksia, joita voitaisiin (ja joita tulisi) muuttaa joka hetki jotta ne noudattaisivat johdonmukaisesti uutta muotoutumassa olevaa rakennetta. (Q8§185, 1053; VV2, 127–128.)

Jos työväenpuolue saa valtiovallan ja pyrkii rakentamaan työväenvaltion¹³, on vanha taloudellinen rakenne hävitettävä ja saatava rakenne vastaamaan uuden hallitsevan luokan ”kollektiivista tahtoa”. Entisiä aatteita ja tapoja kritisoidaan ja ne pyritään hävittämään samalla luoden uusia päälysrakenteita. Talouteen vaikuttaminen on ensisijaista, koska sitä kautta luodaan mahdollisuuksia vaikuttaa laajasti ja pysyvästi koko yhteiskuntajärjestykseen. Poliittisella toiminnalla aloitetaan vaikuttamalla talouteen ja edeten samanaikaisesti myös kulttuurissa.

Intellektuaalinen ja moraalinen uudistus kytkeytyy välttämättä taloudelliseen uudistusohjelmaan; voidaan jopa sanoa, että taloudellinen uudistusohjelma on nimenomaan se konkreettinen muoto, jossa jokainen intellektuaalinen ja moraalinen uudistus ilmenee. (Q13§1, 1561; VV2, 29.)

¹³ Kuten porvarillisen vallankumouksen historia on näyttänyt (mahdollinen työväen vallankumous ei tietenkään tule toistamaan täysin samanlaista kehityskulkua), tuotantotapaa muuttava vallankumous alkaa kansallisilta tasoilta, ”erillisissä” valtioissa, mutta laajenee pitkällisen ja epätasaisen kehityksen myötä kansainväliseksi ja lopulta maailmanlaajuisiksi. Aluksi yksittäiset työväenvaltiot ovat ahdistettuja ja joutuvat kamppailemaan ongelmien kanssa, joten vallankumouksen tulisi alkaa maailmanpoliittisesti keskeisellä alueella voidakseen riittävästi laajeta ja syventyä.

Talouden ensisijaisuudesta huolimatta poliittisella toiminnalla voidaan vaikuttaa koko yhteiskuntaan. Päämäärätietoinen organisoituminen ja uusien päällysrakenteiden, uuden ”kollektiivisen tahdon” muodostaminen, on keskeisessä asemassa uuden yhteiskunnan rakentamisessa. Yhteiskunnallinen vallankumous on kokonaisvaltainen prosessi, jossa muutetaan niin taloudellinen tuotanto, ihmisten taloudellinen toiminta, kuin myös ihmisten ajattelu.

Vallankumous ei lopu jonkin valtion poliittisen koneiston valtaamiseen eikä edes hegemoniaan valtion rajojen sisällä. Yhteiskunnan taloudellisen toiminnan muuttaminen on pitkäaikainen kehitys, jossa tarvitaan useiden maiden ja alueiden, etenkin maailmantalouden ja maailmanpolitiikan kannalta keskeisten alueiden, vallankumouksellista muuttamista. Toiminnan ”lähtökohta on kansallinen” mutta ”perspektiivi on kansainvälinen” (Q14§68, 1729; VV2, 101).

Gramscin kommunistisen teorian mukaan vallankumouksessa valtio on ”sulautettava” yhteiskuntaan. Yhteiskunnan hallinnan on muututtava arkipäiväiseksi toiminnaksi johon kaikki voivat osallistua, eikä väestö näin enää jakaannu hallitsijoihin ja hallittuihin. Poliittisen hallinnan institutiot on tehtävä avoimiksi ja osallistaviksi: kun kaikki osallistuvat ”hallintaan”, kukaan ei ”hallitse”. Kukaan ei myöskään voi enää käyttää toisten työvoimaa hyväkseen, eikä valtiota enää pakotuskoneistona tarvita. Tämä kommunistisen teorian ”utooppinen elementti” – valtioton ja luokaton yhteiskunta – on teoreettinen ja samalla todellinen mahdollisuus, jos vallankumous on laajasti *perustaan* pureutuva ja näin väistämättä kehittynyt maailmanlaajuiseksi, minkä on oltava hyvin pitkäkestoinen, monenlaisten kamppailujen ja käänteiden prosessi. Tämä ”kommunistinen hypoteesi” on *kieltävä vastaus* kysymykseen siitä, onko yhteiskunnan jakautuminen alistajiin ja alistettuihin, johtajiin ja johdettuihin, aina välttämätöntä.

b. Vallan ja vastavallan organisaatiot

Kapitalistiluokan pääasiallinen poliittinen väline on *valtio*. Työläisillä se on *puolue* laajassa merkityksessä: päämäärähakuinen ja -tietoinen organisaatio, joka kamppailee valtiovallan hajottamiseksi ja uuden yhteiskunnan perustamiseksi. Machiavellin *Ruhtinaan* pohjalta ja Venäjän 1917 lokakuun vallankumouksen inspiroimana Gramsci kehitteli vankilassa ajatusta *uuden ajan ruhtinaasta*, joka ei voi olla yksilö, vaan

ainoastaan jokin organismi, yhteiskunnan monimutkainen aines, jossa jo alkaa konkretisoi-
tua yleisesti tunnustettu ja toiminnassa osittain vakiintunut kollektiivinen tahto. Historiallinen kehitys on jo tuottanut tällaisen organismin ja se on poliittinen puolue: ensimmäinen so-

lu, jossa yhdistyvät kollektiivisen tahdon idut pyrkien yleismaailmallisiksi ja kokonaisvaltaisiksi. (Q13§1, 1558; VV2, 27.)¹⁴

Poliittisilla puolueilla on ”tärkeä merkitys ja asema maailmankatsomusten muovaajina ja levittäjinä”. Ne ”olennaisesti kehittävät katsomuksia vastaavaa etiikkaa ja politiikkaa eli lähestulkoon toimivat noiden katsomusten historiallisina ’kokeilijoina’”. (Q11§12, 1387; VVI, 48.) Puolueet myös kasvattavat ”hegemonian instrumentteja”, intellektuelleja, jotka käytännössä vastaavat yhteiskunnan organisoinnista. Poliittisen puolueen perustehtävä on

tiety, alun perin ”taloudellisena” syntyneen ja kehittyneen yhteiskuntaryhmän elementtien muovaaminen, kunnes niistä syntyy erikoistuneita poliittisia intellektuelleja, johtajia, täydelliseen ”kansalais- ja poliittisen yhteiskunnan” orgaaniseen kehitykseen liittyvien toimintojen ja tehtävien organisaattoreita. (Q12§1; VVI, 134, suomennosta muutettu.)

Gramsci tutki paljon kollektiivisen tahdon muodostumista Italian yhdistymisessä 1800-luvulla. Tuolloin maltilliset liberaalit (*moderati*) olivat kyenneet vakiinnuttamaan poliittisen ja kulttuurisen valtansa. Tämä oli tapahtunut käytännöllisen toiminnan ”yksittäisen, ’molekylaarisen’ ja ’yksityisen’ yrittämisen kautta”, eikä puolueohjelman mukaan. (Q19§24, 2011.) Poliittisia suunnitelmia voi tehdä etukäteen ainoastaan pääpiirteissään. Papereiden työstämistä tärkeämpää ovat organisaation toimijat, jotka omilla teoillaan ”tekevät puolueen”. Poliittisen toiminnan konkreettiset muodot ovat riippuvaisia toimijoista, heidän lähtökohdistaan ja päämääristään. Eri päämääriin päästäkseen on toimittava eri tavoin – myös jos yritetään saavuttaa samoja päämääriä, mutta eri lähtökohdista ja asemista käsin, on tekojen poikettava toisistaan. Samanlaista poliittisen vallan apparaattia ei voi käyttää, jos tehdään erilaista politiikkaa. Jos nyt työläisille saatetaan antaa vapauksia ylhäältä käsin, uuden vapauden on rakennettava ”alhaalta ylöspäin” (Q6§162, 816).

Kiinteätkään päämäärät eivät sido liikettä määrättyihin organisaatiomuotoihin tai toimintatapoihin. Kuten Gramsciin vahvasti vaikuttanut Lenin kirjoittaa artikkelissaan *Sissisodasta*, pysyvistä päämäärästä huolimatta kamppailun muodot eivät perustu valmiisiin kaavoihin. Puolueen on järjestettävä ja kasvatettava joukkoja ”niihin vallankumouksellisten luokkien taistelumuotoihin, jotka syntyvät itsestään liikkeen kulussa”. Toiminta ei voi jähmettyä paikoilleen eikä rajoittua vain joihinkin muotoihin, vaan ”yhteiskunnallisen konjunktuurin”¹⁵ muuttuessa kehittyä uusia muotoja, joista meillä ei vielä ole mitään tietoa. Joukkoliikkeiden käytännöstä on otettava oppia, eikä pyrittävä opettamaan niille ennalta muotoiltuja ja keksittyjä kaavoja. Lisäksi ”marxilaisuus vaatii ehdot-

¹⁴ Suomennos tulevan Vastapainon julkaisun mukaan.

¹⁵ Leninin ilmaisu. Voisi olla mielenkiintoista rakentaa ’konjunkturaalista politiikan teoriaa’ juuri Leninin ja Gramscin sekä esimerkiksi samoja teemoja käsitelleen **Louis Althusserin** ajatusten perustalta.

tomasti taistelumuotoja koskevan kysymyksen *historiallista* tarkastelua”; kysymystä ei voi asettaa konkreettisesta historiallisesta tilanteesta irrallaan. (Lenin [1906], 197–198.)

Taloudellisen kehityksen erilaisina hetkinä erilaisista poliittisista, kansallis-kulttuurillisista, elämäntapoja koskevista yms. ehdoista riippuen erilaiset taistelumuodot nousevat etutilalle, muuttuvat taistelun päämuodoiksi ja samalla muuttavat puolestaan muotoa myös taistelun toisarvoiset, sivumuodot. (Emt., 198.)

Toimiva poliitikko esittää toiminnassaan tulkinnan nykytilanteesta eli todellisuuden historiallisesta kehityksestä. Vallitsevan konjunktuurin mukaan pyritään todellisuuteen vaikuttaviin poliittisiin interventioihin, joilla pyritään muuttamaan vallitsevia voimasuhteita ja muovaamaan yhteiskunnallista maastoa lähemmäs omia päämääriä.

c. Totalitaarisuus

Vallankumoukselle välttämätön kokonaisvaltaisuus muodostaa ongelman, joka leimaa vallankumouksellisia liikkeitä. Ongelmana on esimerkiksi tilanne, jossa puolue on saanut poikkeuksellisissa olosuhteissa poliittisen vallan, mutta sen hegemoninen vaikutus ei ole muodostunut riittävän laajaksi, vaan se on joutunut monilla elämänalueilla vaikuttamaan pääasiassa pakottavin keinoin.

Gramscin mukaan puolueen politiikka on aina totalitaarista (kokonaisvaltaista) kun puolue on valtaan pyrkivä ”uuden kulttuurin kantaja” ja siksi pyrkii korvaamaan vanhat poliittiset ja kulttuuriset elimet. Samoin totalitaarista politiikkaa toteuttavat sellaiset puolueet, jotka pyrkivät estämään uuden kulttuurin kantajaa tulemasta totalitaariseksi. (Q6§136, 800.) Tämän totalitaarisuuden ei tarvitse tarkoittaa pakottavien keinojen korostusta (vaikka pakkokeinojen käyttö välttämättä myös liittyy siihen), vaan se viittaa yhteiskunnallisen muutoksen (tai sen estämisen) kokonaisvaltaisuuteen. Yhteiskunnan muutosprosessin ongelmallisia piirteitä voi hillitä laaja-alaisella yhteiskunnallisella kamppailulla jossa (nopean) poliittisen toiminnan rinnalla on (hidas) kulttuurinen vaikuttaminen. Lisäksi on tärkeää tutkia vallankumouksellisen liikkeen omaa organisaatiota, samalla kehittämällä sitä sellaiseksi, että se ei toimi automaattisena uusien hierarkioiden synnyttäjänä. Poliitiikan totalitarisointuminen näyttäisi yhteiskuntien murrosvaiheissa kuitenkin tietyltä osin väistämättömältä.

d. Vastakohtien taistelu

Työväenluokan ja porvariston, työn ja pääoman välinen ristiriita on taloudellinen, mutta ihmiset tulevat siitä tietoisiksi ideologioiden alueella. Sen ratkaisemisen keskiössä on poliittinen toiminta, joka kohdistuu niin materiaaliseen kuin diskursiiviseenkin todellisuuteen. Gramsci kirjoittaa, että Marx asettaa *Filosofian kurjuudessa* dialektiikan ymmärtämistä koskevan teoreettisen ongelman,

nimittäin, että dialektisen vastakohtan kunkin jäsenen tulee pyrkiä olemaan täydellisesti oma itsensä ja suunnata taisteluun kaikki poliittiset ja moraaliset 'voimavaransa', jolloin vasta saavutetaan todellinen dialektinen ylittäminen. (Q15§11, 1768; VV2, 105.)

Gramscin mukaan maltillisissa reformismissa *antiteesi* yhdistyy *teesiin* osittain, jolloin se vahvistaa olemassa olevaa asioidentilaa. Tällöin hegemonia sisällyttää itseensä osan ”vastahegemoniaa” vahvistaen itseään. Kaikki taantumuksellisimmatkin hallitukset tekevät myös alistettuja yhteiskuntaryhmiä hyödyttäviä tekoja – muuten he eivät voisi kauaa pysyä vallassa. Hallitukseen paremmin porvaristokin rakentaa ”työväenpuolueita”. (Q6§168, 820.) Kuten Gramsci kirjoittaa – verraten kapitalismin köyhille aiheuttamaa kurjuutta autiomaahan ja hallitsijoiden tekemiä myönnytyksiä keitaisiin – ”autioma, jossa on joukko korkeita palmuja, on edelleen autioma; on vieläpä ominaista autiomaille, että niissä on pieniä lähteitä joilla on joukko korkeita palmuja” (Q6§170, 821). Etenkin maailmanlaajuista kokonaisuutta ajatellen, pienet paikalliset reformit voivat ”maksaa liikaa”¹⁶: ne voivat saada sen osan maailman väestöä, mikä voisi olla keskeisessä asemassa kapitalismin kumoamisessa, hiljaisena hyväksymään muun maailman väestön kurjuuden kasvun. Reformeja ja osallistumista nykyisen valtiollan elimiin on ajateltava osana poliittisen toiminnan ja kapitalismin kokonaisuutta. Parlamentaarista ja reformistista toimintaa ei ole torjuttava (paitsi poikkeustapauksissa), mutta sen on oltava sopuoinnussa pidemmän tähtäyksen päämäärien kanssa. Esimerkiksi erilaiset vaalikampanjat ja toiminta valtiollan elimissä voivat olla areenoina omien näkemysten esittämiseksi tai kapitalismin ja sen hallintoelinten luonteen osoittamiseksi laajalle yleisölle. On mahdollista ja tärkeää toimia nykyisissä vallan elimissä uudistaakseen niitä siten, että ne toimisivat edullisemmin työväestöä kohtaan. Alistettujen yhteiskuntaryhmien toimintatavat maailman muuttamiseksi eivät kuitenkaan voi olla kopioita oikeiston toimintatavoista, joilla pyritään vallitsevan tuotantotavan säilyttämiseen, laajentamiseen ja syventämiseen. Parlamentaarisen toiminnan on yhdistyttävä työväenliikkeeseen ja kokonaisvaltaiseen, koko yhteiskunnan alueella käytävään kamppailuun.

Etenkin kehittyneissä läntisissä demokratioissa työläiset ovat pääosin kytkeytyneenä vallitsevaan hegemoniaan (ja maailman keskusalueilla osin myös porvariston taloudellisiin etuihin). Siksi myös heidän puolueensa ovat ”porvarillisia työväenpuolueita”. Nämä puolueet toimivat pääasiassa keskittyen parlamentaariseen toimintaan ja sen tukemiseen. Niiden tavoitteena on osallistua halli-

¹⁶”Kuvitelkaamme, että kommunistien edustajan on päästävä huoneeseen, jossa porvariston valtuutetut propagoivat aatteitaan melko lukuisalle työväenkokoukselle. Kuvitelkaamme edelleen, että porvaristo vaatii meiltä tähän huoneeseen pääsystä suurta maksua. Ellei maksusta ole etukäteen sovittu, meidän on tietenkin tingittävä, ettemme rasittaisi oman puolueemme budjettia. Teemme varmasti virheen, jos maksamme tähän huoneeseen pääsystä liian paljon. Mutta parempi on maksaa paljon – ainakin siihen saakka, kunnes opimme kunnolla tinkimään –, kuin lyödä laimin tilaisuus esittää sanottavamme työläisille, jotka ovat tähän saakka olleet niin sanoaksemme yksinomaan reformistien, ts. porvariston luotetuimpien ystävien, 'hallinnassa'.” (Lenin [1922], 315.)

tusvaltaan ja sitä kautta tehdä lainsäädännöllisiä muutoksia. Ne pyrkivät parlamentaarisen ”eliittiyhteistyön” kautta paikallisesti parantamaan työläisten asemaa nykyisissä olosuhteissa.

”Todellinen työväenpuolue” puolestaan pyrkii kapitalismin lakkauttamiseen ja uuden yhteiskunnan rakentamiseen. Sen päämääränä ei ole (vain) hallitusvalta ja kapitalistisen yhteiskunnan muovaaminen lainsäädännöllistä tietä, vaan yhteiskunnan mullistaminen niin taloudellisesti, poliittisesti kuin kulttuurisesti. Siksi työväenpuolue on ”uuden ajan ruhtinas”: ”*puolue, joka haluaa perustaa valtion*”. Sen ei kuitenkaan tule nousta uudeksi hallitsevaksi eliitiksi, vaan luoda ”eettinen valtio” eli valtio, ”joka pyrkii lopettamaan alistettujen väliset sisäiset jakaantumukset” ja ”luomaan yhtenäisen teknis-moraalisen yhteiskuntaelimistön”. (Q4§10, 432; Q8§179, 1050; VV2, 21, 122.)

LOPUKSI

Ratkaisuja nykypäivän ongelmiin ei ole luettavissa suoraan menneiltä teoreetikoilta. He ovat kirjoittaneet tekstinsä erityisessä ja ainutkertaisessa poliittisessä tilanteessa, eikä sanottua voi sijoittaa suoraan nykyiseen tilanteeseen. Käsitteitä voidaan kuitenkin kehittää ja soveltaa. Gramscin kautta on löydettävissä hyödyllisiä näkemyksiä yhteiskunnallisen maaston kartoittamista ja sen muokkaamista eli ”vallankumouksellista käytäntöä” varten.

Me voimme käyttää *gramscilaisia* kysymyksenasetteluja ja toteuttaa hänen tutkimusohjelmansa nykyhetkessä. Kuten **Stuart Hall** (1987) kirjoittaa artikkelissaan ”Gramsci and Us”, Gramscin ajatuksista voi olla meille hyötyä, jos pyrimme toimimaan ”*gramscilaiseen tapaan*”.

LÄHTEET

Buttgieg, Joseph A. 1990. Gramsci’s Method. *boundary 2*, vol. 17, no. 2, 60–81.

Buttgieg, Joseph A. 1994. Philology and Politics: Returning to the Text of Antonio Gramsci’s Prison Notebooks. *boundary 2*, vol. 21, no. 2, 98–138.

Cammett, John M. 1992. The Quaderni del carcere in Machine-Readable Form. *International Gramsci Society Newsletter* Number 1 (March, 1992), 18–20.
http://www.internationalgramscisociety.org/igns/news/n01_3.shtml

Gramsci, Antonio. 1975. *Quaderni del carcere*. A cura di Valentino Gerratana. Torino: Einaudi. (Siteerattu: *Q*.)

—. 1996. *Lettere dal carcere*. A cura di Antonio A. Santucci. Palermo: Sellerio. (Sit. *LC*.)

- . 1979. *Vankilavihkot*. Toimittanut Mikael Böök. Suomentaneet Martti Berger, Mikael Böök ja Leena Talvio. Helsinki: Kansankulttuuri. (Sit.: VV1.)
- . 1981. *Vankilavihkot. Valikoima 2*. Toimittanut Mikael Böök. Suomentaneet Martti Berger, Mikael Böök ja Leena Talvio. Helsinki: Kansankulttuuri. (Sit.: VV2.)
- . 2007. *Quaderni di traduzioni (1929–1932)*. A cura di Giuseppe Cospito e Gianni Francioni. Rome: Istituto della Enciclopedia Italiana.
- . 2009. *Quaderni del carcere. Edizione anastatica dei manoscritti*. A cura di Gianni Francioni. Cagliari: L'unione Sarda.
- . [tulossa]. *Vankilavihkot*. Suomentaneet Martti Berger, Mikael Böök ja Leena Talvio. Esipuhe Mikko Lahtinen. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart. 1987. Gramsci and Us. *Marxism Today*, June 1987.
- Hegel, G. W. F. [1821] 1994. *Oikeusfilosofia*. Suomentanut Markus Wahlberg. Oulu: Pohjoinen.
- Hoffman, John. 1984. *The Gramscian Challenge. Coercion and Consent in Marxist Political Theory*. New York: Basil Blackwell.
- Lenin, V. I. 1953–1970. *Teokset*. 45 osaa. Petroskoi: Karjalais-suomalaisen snt:n valtion kustannusliike, Petroskoi: Karjalan asnt:n valtion kustannusliike, Moskova: Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike, Moskova: Edistys. (Sit. *Teokset*.)
- . [1906]. Sissisota. *Teokset*, osa. 11, 197–207.
- . [1911]. Marxilaisuus ja Nasha Zarja. *Teokset*, 17 osa, 37–42.
- . [1911b]. Lakkauttajamme. *Teokset*, 17. osa, 43–64.
- . [1922]. Olemme maksaneet liian paljon. *Teokset*, 33. osa, 315–319.
- Machiavelli, Niccolò. [1513] 1995. *Ruhtinas*. Helsinki: WSOY. (Kirjoitettu 1513, julkaistu 1532.)
- Marx, Karl ja Friedrich Engels. 1979. *Valitut teokset. 6 osaa*. Moskova: Edistys.
- Marx, Karl. [1845]. *Teesejä Feuerbachista*. Marx & Engels 1979, osa 2, 63–66.
- Marx, Karl. [1859]. *Poliittisen taloustieteen arvostelua*. Marx & Engels 1979, osa 4, 5–185.
- Platon. 1981. *Valtio*. Helsinki: Otava.
- Sorel, Georges. 1910. *Réflexions sur la violence*. Deuxième édition. Paris.
<http://www.archive.org/details/rflexionssurla00soreuoft>
- Thomas, Peter. 2009. Gramsci and the Political. From the state as 'metaphysical event' to hegemony as 'philosophical fact'. *Radical Philosophy* 153, 27–36.